

19 MAYIS JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

19 MAYIS SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ISSN: 2717-736X

Cilt 3 Sayı 4

Gönderim Tarihi
Kabul Tarihi

DOI: 10.52835/19maysbd.1224027
25.12.2022
30.12.2022

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation of Disaster Awareness Levels of Social Studies Teacher Candidates

Uğur GEZER* , Erkut Okan AKSU**

* Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, ugur.gezer@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6752-7526

** Öğretim Görevlisi, Yozgat Bozok Üniversitesi, erkutokan.aksu@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0707-3969

Öz

Son yıllarda afet sayılarında ve afetlere bağlı yaşanan can ve mal kayıplarında yaşanan artış bireylerin afetler konusundaki farkındalıklarının önemini arttırmıştır. Bireylerde afet bilinci oluşturmada eğitim ve sosyal bilgiler dersi önemli bir misyon üstlenmektedir. Bu nedenle ileride sosyal bilgiler öğretimi görevini üstlenecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetler konusundaki farkındalıklarının belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu Bölgesi'ndeki devlet üniversitelerinde öğrenim gören, kolay ulaşılabılır örnekleme göre belirlenmiş 254 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler, Kırıkkaya ve Gerdan (2019) tarafından geliştirilen Afet Farkındalık Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçekten elde edilen veriler, normal dağılım koşulunu ve diğer varsayımları sağlaması sebebiyle bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyleri cinsiyete, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, daha önce bir afet deneyimi yaşama ve afet temalı bir etkinliğe katılıp katılmama değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterirken; aile gelir düzeyine göre ise anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Afet, Öğretmen adayı

Abstract

The increase in the number of disasters and the loss of life and property due to disasters in recent years has increased the importance of individuals' awareness of disasters. Education and social studies course plays an important role in creating disaster awareness in individuals. For this reason, it is important to determine the awareness of social studies teacher candidates, who will undertake the task of teaching social studies in the future, about disasters. In this context, the aim of the research is to determine the disaster awareness levels of social studies teacher candidates. The research was carried out in the general scanning model. The sample of the research consists of 254 social studies teacher candidates, who are studying at state universities in the Central Anatolia Region in the 2019-2020 academic year and determined according to easily accessible sampling. Data were collected with the Disaster Awareness Scale developed by Kırıkkaya and Gerdan (2019). The data obtained from the scale were analyzed with independent samples t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) since it provided the normal distribution condition and other assumptions. As a result of the research, it was determined that the disaster awareness levels of the social studies teacher candidates were at a moderate level. In addition, while disaster awareness levels of teacher candidates differ significantly according to gender, mother's education level, father's education level, having experienced a disaster before and participating in a disaster-themed activity; it was concluded that there was no significant difference according to family income level.

Keywords: Social studies, Disaster, Pre-service teacher

Giriş

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre bireylerin yaşantılarını incelediğimizde fizyolojik ihtiyaçların bir üst basamağında güvenlik ihtiyacı yer almaktadır. Güvenlik ihtiyacının sağlanabilmesi için bireyin hayatı boyunca karşılaşacağı tüm durumlara ve olaylara hazır olması gerekmektedir. Bu durum ve olayların içerisinde afetler de yer almaktadır. Ülkemiz çeşitli afet olaylarının görülebileceği bir coğrafi konumda yer almaktadır. Afet, çeşitli doğa olaylarının neden olduğu yıkıma bağlı olarak (TDK, 2022), fiziksel ve sosyo-ekonomik kayıplar ortaya çıkaran, insanların yaşantılarını olumsuz yönde etkileyen beşeri, teknolojik ve doğal nedenli olaylara denilmektedir (Erkal ve Değerliyurt, 2009). Bir başka tanıma göre ise afet; birçok yerde doğal olarak ve insan faaliyetleri sonucu meydana gelen, can ve mal, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik sorunlara yol açan, canlıların yaşamını olumsuz etkileyen olaylar olarak ifade edilmektedir (Akar, 2013 Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Afet sonrasında insan hayatı başta olmak üzere birçok çevresel etki, ekonomik kayba neden olmaktadır. Bu kapsamda incelendiğinde temel odağında insan hayatı yer alır. (Ergünay, 2002).

Doğal afetler, doğada her an ve birçok farklı şekilde meydana gelebilen, doğanın normal bir akışıdır. Bazı doğal afetler; deprem, kaya düşmesi, heyelan, sel, su baskınıdır. Bu afetler bireyler ve toplumlar için tehlikeli bir gruba aittirler. Bu tehlikeli gruba ait herhangi bir doğa olayı meydana geldiğinde, kişiler can ve mal kaybına uğruyorsa bu durum "afet" adını almaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2003). Afet sonucunda ortaya çıkacak olumsuz sonuçların en aza indirilmesi, bireylerin ve toplumların eğitimi ile mümkündür (Johnson ve ark. 2016). Eğitim, bireyin afetlerden zarar görme olasılığını hem bireysel olarak doğrudan hem de bireyin toplumdaki rolü aracılığıyla dolaylı olarak etkileyebilir (Muttarak ve Lutz, 201). Bu nedenle önlenemeyen afetlerde meydana gelen sorun ve zararların en aza indirilmesinde eğitimin temel faktör olduğu düşünülmektedir (Cvetković ve Stanišić, 2015). Bu aşamada afet bilincini artırarak toplumları afetlere hazırlamak önemlidir (Erkan ve ark. 2011). İnsanların geçmiş yaşantılarına dayanan birikim ve tecrübeleri, afet sonucunda ortaya çıkabilecek zararların ortadan kaldırılması ve en aza indirilmesinde önem taşımaktadır. Bu kapsamda ülkemizde geçmiş yıllarda yaşanan çeşitli deprem ve afet olayları sonrasında birçok resmi ve gönüllü kuruluş tarafından afet bilinci eğitimleri yapılmaya başlanmıştır. Bu eğitimler sayesinde toplumumuzda afet bilinci oluşturmak hedeflenmiştir (Varol, 2007). Ülkemizin coğrafi konumu düşünüldüğünde çeşitli doğal afetlerin yaşanma ihtimali vardır. Fakat doğal afetlerin ne zaman ve ne sıklıkla yaşanacağını öncesinde kestirmek çok mümkün olmayan bir durumdur. Bu nedenle afet, her an hazırlıklı olunması gereken bir olaydır ve hazırlığın temel yapı taşı afet bilinci eğitimleridir. (Gerdan, 2019).

Ülkemiz topografik özelliklerine bağlı olarak başta deprem olmak üzere büyük afetlerin tehdidi altındadır. Özellikle Türkiye fay haritasına bakıldığında her an bir depremle sarsılabileceği bilinmektedir. Bu nedenle afetlere karşı her zaman hazırlıklı olmak gerekir. Afetlere tam olarak hazırlanabilmek için toplumdaki tüm insanların afetlerden haberdar ve farkında olmaları gerekmektedir. Gelişen teknoloji yardımıyla toplumu afete hazır ve dayanıklı hale getirmek ve afetlerden kurtulabilecek sistemler geliştirmek çok önemlidir. Yapılan çalışmalarda afetler konusunda toplum bilincinin artırılması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır (Başbüyük, 2004; Erçetin, 2003; Gerdan, 2019; Öcal, 2007; Taş, 2003).

Gerdan (2019); eğitimi, toplumun afetlere tam olarak hazır olması ve sorunlarla başa çıkacak kadar güçlü olması için anahtar olarak görmektedir. Afete duyarlı ve afete dayanıklı bir toplum oluşturmak için afet eğitimlerinin teoride kalmaması için kademe yaygın ve isabetli bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Nitekim Yılmaz (2015), bu hedeflerin gerçekleştirilmesindeki en önemli adımın ilköğretim çocukları olduğunu ve tam anlamıyla afet eğitimi almaları gerektiğini savunmuştur.

Afet eğitiminin en etkili şekilde geniş kitlelere ulaştığı dönemin okul dönemi olduğu söylenebilir. Bu eğitimin öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının eğitim kurumlarında afetler ve afet bilinci ile ilgili kurslara katılmaları gerekmektedir. Ayrıca MEB bu konuda önemli çalışmalar yürütmüştür ve bu kapsamda öğretmenlerin ilgili eğitim bilimleri derslerini tamamlamaları gerekmektedir; bu nedenle, eğitim konusu, etkinlikler ve/veya müfredat tasarımı araştırmanın önemini vurgular. Milli Eğitim Bakanlığı afet eğitimine ağırlık vermiş ve 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Eğitimi ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) arasında imzalanan protokol ile "Okul Tabanlı Afet Eğitimi" pilot olarak uygulanmaya başlanmıştır (Akbiyık, 2019). Okul temelli afet eğitimi çalışmaları ile öğretmenlere afet anında ne yapmaları gerektiği konusunda eğitimler verilmiş ve bu bilinçle öğrenciler aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmaya çalışılmıştır. Uygun eğitim almayan öğretmenlerin afet anında ne yapacakları konusunda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir (Kırıkkaya, Ünver ve Çakın, 2011).

Son yıllarda bilim ve teknolojideki güçlü değişimler, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarını değiştirmiş ve bu ihtiyaçların bir sonucu olarak eğitimden beklenen faydalar da değişmiştir. Öğretim programları; amaçları, kazanımları, becerileri, kavramları, değerleri, çalışma alanları ve ders alanları dikkate alınarak hazırlanmış bilgi kaynaklarıdır. Başka bir ifadeyle görsel, algısal, zihinsel ve ruhsal faydaları olan, tutarlılığı, doğruluğu ve değişkenliği olan bilgilerin toplamıdır (Demirel, 2007). Sosyal uyum çağında toplumlar, nasıl bir insan doğası geliştirdiklerini ve bu insan doğasını geliştirmek için ne tür bir eğitimden yararlandıklarını belirlemek için eğitim ve öğretim programlarını kullanırlar. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan öğrenme alanı ve kazanımlar dikkate alındığında bireyleri günlük yaşama hazırlayan birçok önemli konular bulunmaktadır. Bu konulardan biri de afetler ve afet bilincinin kazandırılmasıdır (Akar, 2013; Şahin ve Sipahioğlu, 2002).

Sosyal bilgiler dersi içerisinde vatandaşlık bilincinin oluşturulabilmesi amacıyla, kendini ifade edebilen ve sosyal alanın işleyişinin farkında olan bireylerin yetiştirilmesi planlanmaktadır. Tüm bu kazanımları gerçekleştirebilmek için daha önce

yaşanmış, halen yaşanmaya devam eden insanları ilgilendiren etkinliklerine değinilmektedir. Özellikle de insan ve çevre ilişkisi kapsamında sürdürülen etkileşim öne çıkmaktadır. Sosyal bilgilerin afet konusunda rolü çok önemlidir. Özellikle sosyal bilgiler dersi, içerisinde barındırdığı yansıtıcı ve eleştirel düşünme becerisi, afet ile ilgili konuları içeren ve öğrencilere saptayacağı fayda ile bireylerinin ileriki hayatlarında karşılaşabilecekleri afet olayları sonucunda yaşayabilecekleri olumsuz sonuçlardan korunmalarına yardımcı olacaktır (Öcal, Yıldırım, Yakar ve Erdoğan, 2016).

Son yıllarda atmosfer kökenli doğal afetler başta olmak üzere afetlerin sayısında ve insan hayatı üzerine olumsuz etkilerinde önemli derecede bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin afet farkındalık düzeylerin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle doğal afetler önlenemeyebilir ancak afetlerin etkileri en aza indirilebilir ve yaşanan can ve mal kayıpları önlenabilir. Etkili bir eğitim-öğretim süreciyle, bireylerin afet farkındalık düzeyleri artırılarak ve afetlere hazırlıklı olarak sağlanabilir. Eğitim-öğretim sürecinde ise sosyal bilgiler dersi, dersin doğası, kazanımları ve amaçlarıyla bu misyonu taşıyan, bireylerin afet farkındalık düzeylerinin artırılmasına katkı sağlayan önemli derslerden biridir. Dolayısıyla ileride bu dersin öğretimini gerçekleştirecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalıklarının hangi düzeyde olduğunun belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin belirlenerek çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyleri nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyleri cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, bir afet deneyimine sahip olup olmama ve daha önce afet konulu bir etkinliğe katılıp katılmama değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Modeli ve Örnekleme

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin belirlenmesini ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan bu araştırma nicel araştırma yaklaşımına dayalı olarak tarama modelinde desenlemiştir (Karasar, 2016). Tarama modellerinde birden fazla değişken arasındaki ilişkiler, ilişkilerin düzeyi ve değişkenlere göre anlamlılık durumları tespit edilmeye çalışılır (Creswell, 2003). Araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu Bölgesi'ndeki devlet üniversitelerinde öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Bu evren içinden kolay ulaşılabilir örnekleme tekniğine göre 260 sosyal bilgiler öğretmen adayı örneklem grubuna dâhil edilmiştir. Ancak veri kayıpları nedeniyle 6 öğretmen adayının verileri analiz dışında bırakılmak zorunda kalmış ve örneklem 254 sosyal bilgiler öğretmen adayının verisinden oluşmuştur. Örnekleme dâhil edilmiş olan 254 öğretmen adayının demografik verileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen adaylarının demografik verilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Değişken	Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kadın	151	59,4
	Erkek	103	40,6
Gelir Düzeyi	5.000 TL ve altı	60	23,6
	5.001 TL - 10.000 TL	96	37,8
	10.001 TL - 15.000 TL	54	21,3
	15.001 TL - 20.000 TL	31	12,2
	20.001 TL ve üstü	13	5,1
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	27	10,6
	İlkokul	92	36,2
	Ortaokul	65	25,6
	Lise	57	22,4
	Üniversite	13	5,1
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	7	2,8
	İlkokul	63	24,8
	Ortaokul	67	26,4
	Lise	65	25,6
	Üniversite	52	20,5
Afet Deneyimi	Evet	127	50,0
	Hayır	127	50,0

Etkinliğe Katılım	Evet	153	60,2
	Hayır	101	39,8
Toplam		254	100,0

Demografik verilere ilişkin Tablo 1'e bakıldığında 103 (%40,6) öğretmen adayının erkek, 151 (%59,4) öğretmen adayını ise kadın olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyleri bakımından öğretmen adaylarının 60'ı (%23,6) 5.000 TL ve altı, 96'sı (%37,8) 5.001 TL - 10.000 TL arası, 54'ü (%21,3) 10.001 TL - 15.000 TL arası, 31'i (%12,2) 15.001 TL - 20.000 TL arası ve 13'ü (%5,1) 20.001 TL ve üstü gelire sahiptir. Öğretmen adaylarının anne eğitim düzeylerinin 27'si (%10,6) okuryazar değil, 92'si (%36,2) ilkokul, 65'i (%25,6) ortaokul, 57'si (%22,4) lise ve 13'ü (%5,1) üniversite mezunu şeklindedir. Öğretmen adaylarının baba eğitim düzeylerinin ise 7'si (%2,8) okuryazar değil, 63'ü (%24,8) ilkokul, 67'si (%26,4) ortaokul, 65'i (%25,6) lise ve 52'si (%20,5) üniversite mezunu şeklindedir. 127 (%50,0) öğretmen adayı daha önce bir afete maruz kalmışken, 127 (%50,0) öğretmen adayı ise afet deneyimi yaşamamıştır. Öğretmen adaylarından 153'ü (%60,2) daha önce afet konulu bir etkinliğe katılmış, 101'i (39,8) ise daha önce böyle bir etkinliğe katılım sağlamamıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri Kırıkkaya ve Gerdan (2019) tarafından geliştirilen Afet Farkındalık Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek, toplam 23 maddeden oluşan ve beşli likert türünde hazırlanmış bir ölçme aracıdır. Afet bilgisi, afet öncesi, afet sırası, afet sonrası ve yapısal olmayan risklerin farkındalığı şeklinde 5 faktörlü bir yapıya sahip olan ölçek, toplamda %57 varyans açıklama düzeyine sahiptir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı $\alpha=0.86$ olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla ölçekle ilgili analizler ve istatistiki sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Verilerin analiz için ön organizasyonu sağlandıktan sonra, sayısallaştırılarak SPSS paket programına aktarılmıştır. Bu aşamada eksik veya tüm ölçek maddelerine aynı seçeneği işaretleyerek uç değer oluşturan katılımcıların verileri kapsam dışında tutulmuştur. Araştırma soruları doğrultusunda analiz işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle verilerin betimsel istatistik ve normallik değerlerine bakılmıştır. Bu amaçla bakılan çarpıklık, basıklık ve Kolmogorov-Smirnov normallik testi değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Ölçekten alınan puanlara ait betimsel istatistik, normallik ve levene testi değerleri

Bağımlı Değişken	n	\bar{x}	ss	Basıklık	Çarpıklık	Kolmogorov-Smirnov
Afet Farkındalık Ölçeği Puanları	254	73,66	10,68	.745	.455	.052

Ölçekten alınan puanların dağılımına ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelendiğinde değerlerin +1 ile -1 arasında olduğu görülmektedir. Kolmogorov-Smirnov normallik testi değerinin de ($p>.05$) anlamlı olduğu belirlenmiş olup, bu veriler doğrultusunda afet farkındalık ölçeğinden alınan puanların normal dağılım varsayımını sağladığı söylenebilir.

Verilerin analizinde cinsiyet, afet deneyimine sahip olma ve daha önce afet konulu bir etkinliğe katılıp katılmama değişkenleri için bağımsız örneklem t-testi; aile gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenleri için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. Ayrıca ANOVA testi sonucunda anlamlı farklılık bulunan değişkenler, Bonferroni Post Hoc testi ile analiz edilmiş, anlamlı farklılığın değişkenlere ait hangi kategorilerden kaynaklandığı belirlenmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesinde ölçeği geliştiren araştırmacılarla iletişime geçilerek ölçek kullanım izni alınmıştır. Ayrıca araştırmanın gerçekleştirildiği üniversite dekanlıklarından araştırma uygulama izni alınmış ve katılımcılardan gönüllü katılım onayı alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma verileri 2019-2020 eğitim öğretim yılında toplandığı için etik kurul izni bulunmamaktadır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma amacı doğrultusunda elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalıkları Hangi Düzeydedir?

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla afet farkındalık ölçeğinden elde edilen puanlara ait betimsel istatistikler incelenmiştir. Betimsel istatistiklere ait bu verilere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler

n	Ranj	Min	Max	Medyan	\bar{x}	ss
---	------	-----	-----	--------	-----------	----

Afet Farkındalık Ölçeği	254	65	48	113	73	73,66	10,68
-------------------------	-----	----	----	-----	----	-------	-------

Tablo 3'e bakıldığında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının (n=254) afet farkındalık ölçeği puan ortalamalarının 73,66 olduğu görülmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan ise 115'tir. En düşük ve en yüksek puana göre ortalamanın 73,66 olduğu düşünüldüğünde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin orta seviyede olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalık Düzeyleri; Cinsiyete, Aile Gelir Düzeyine, Anne ve Baba Eğitim Durumuna, Afet Deneyimine Sahip Olup Olmama ve Daha Önce Afet Konulu Bir Etkinliğe Katılıp Katılmama Değişkenlerine Göre Farklılık Göstermekte midir?

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. İlk bağımsız değişken olan cinsiyete göre öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Kadın	151	71,90	11,14	252	-3,237	.02*
Erkek	103	76,24	9,45			

* $p < .05$

Tablo 4'teki analiz sonuçlarına bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [$t_{(252)} = -3,237, p < .05$]. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından erkeklerin afet farkındalık düzeylerinin ($\bar{X} = 76,24; ss = 9,45$) kadınların afet farkındalık düzeylerinden ($\bar{X} = 71,90; ss = 11,14$) yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmanın bir başka sorusu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin aile gelir düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Bu soruya yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin aile gelir düzeyi değişkenine göre tek yönlü ANOVA sonuçları

Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	ss	sd	F	p
5.000 TL ve altı	60	73,93	10,73	4	1,296	.272*
5.001 TL - 10.000 TL	96	72,75	11,40			
10.001 TL - 15.000 TL	54	72,85	9,76	249		
15.001 TL - 20.000 TL	31	75,00	9,04			
20.001 TL ve üstü	13	79,30	11,73			

* $p > .05$

Tablo 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin aile gelir düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir [$F_{(4-249)} = 1,296, p > .05$]. Varyans analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmesi de aile geliri 20.001 TL ve üzeri olan ($\bar{X} = 79,30; ss = 11,73$) öğretmen adaylarının en yüksek afet farkındalık düzeyi ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Daha sonra ise aile geliri 15.001 TL ile 20.000 TL arasında olan ($\bar{X} = 75,00; ss = 9,04$) öğretmen adayları gelmektedir.

Bir diğer değişken olan öğretmen adaylarının anne eğitim durumlarına göre afet farkındalık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin anne eğitim durumu değişkenine göre tek yönlü ANOVA sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	n	\bar{x}	ss	sd	F	p	Fark
Okuryazar değil	27	69,40	12,91				
İlkokul	92	72,34	10,31	4			3>1
Ortaokul	65	74,84	9,06	249	2,712	.031*	4>1
Lise	57	75,33	11,08				5>1,2
Üniversite	13	78,53	11,34				

* $p<.05$; Kategoriler: Okuryazar değil=1, İlkokul=2, Ortaokul=3, Lise=4, Üniversite=5

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyi puanlarının anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [$F_{(4-249)}=2,712$, $p<.05$]. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Post Hoc sonuçlarına göre anne eğitim durumu üniversite mezunu olan ($\bar{X}=78,53$; $ss=11,34$) katılımcıların afet farkındalık düzeylerinin anne eğitim durumu okuryazar değil ($\bar{X}=69,40$; $ss=12,91$) ve ilkokul ($\bar{X}=72,34$; $ss=10,31$) olanlara göre; anne eğitim durumu lise ($\bar{X}=75,33$; $ss=11,08$) ve ortaokul ($\bar{X}=74,84$; $ss=9,06$) olan katılımcıların afet farkındalık düzeylerinin ise okuryazar değil ($\bar{X}=69,40$; $ss=12,91$) olanlara göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Katılımcıların afet farkındalık düzeyi puan ortalamalarının baba eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen ANOVA sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre tek yönlü ANOVA sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi	n	\bar{x}	ss	sd	F	p	Fark
Okuryazar değil	7	66,85	10,47				
İlkokul	63	71,71	9,83	4			
Ortaokul	67	72,97	8,25	249	4,157	.001*	5>1,2,3,4
Lise	65	73,15	9,70				
Üniversite	52	78,46	13,94				

* $p<.05$; Kategoriler: Okuryazar değil=1, İlkokul=2, Ortaokul=3, Lise=4, Üniversite=5

Tablo 7’ye bakıldığında, öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeyi puanlarının baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [$F_{(4-249)}=4,157$, $p<.05$]. Anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Post Hoc sonuçlarına göre baba eğitim durumu üniversite mezunu olan ($\bar{X}=78,46$; $ss=13,94$) katılımcıların afet farkındalık düzeylerinin baba eğitim durumu okuryazar değil ($\bar{X}=66,85$; $ss=10,47$), ilkokul ($\bar{X}=71,71$; $ss=9,83$), ortaokul ($\bar{X}=72,97$; $ss=8,25$) ve lise ($\bar{X}=73,15$; $ss=9,70$) olanlara göre anlamlı derecede farklılaştığı belirlenmiştir.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan öğretmen adaylarının daha önce bir afet deneyimi yaşayıp yaşamama durumlarına göre afet farkındalık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin afet deneyimi değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Afet Deneyimi	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Evet	127	75,14	11,51	252	2,224	.027*
Hayır	127	72,18	10,70			

* $p<.05$

Tablo 8’de yer alan t-testi sonuçları incelendiğinde, daha önce bir afete maruz kalmış olan öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin, daha önce bir doğal afete maruz kalmayan öğretmen adaylarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği

görülmektedir [$t_{(252)}=2,224, p<.05$]. Analiz sonuçlarına göre afet deneyimine sahip sosyal bilgiler öğretmen adayları ($\bar{X}=75,14$; $ss=11,51$) ile afet deneyimine sahip olmayan ($\bar{X}=72,18$; $ss=10,70$) sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında, afet deneyimine sahip sosyal bilgiler öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın bir diğer sorusu öğretmen adaylarının daha önce afet konulu seminer, panel, eğitim, konferans, proje vb. etkinliğe katılıp katılmama durumuna göre afet farkındalık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Bu soruya yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin daha önce afet konulu seminer, panel, eğitim, konferans, proje vb. etkinliğe katılıp katılmama değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Etkinliğe Katılım	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Evet	153	75,96	10,62	252	4,381	.001*
Hayır	101	70,16	9,85			

* $p<.05$

Tablo 9'a bakıldığında daha önce afet konulu bir etkinliğe katılıp katılmama durumlarına göre öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılığa sahip olduğu görülmektedir [$t_{(252)}=4,381, p<.05$]. Daha önce afet konulu bir etkinliğe katılmış olan öğretmen adayları ($\bar{X}=75,96$; $ss=10,62$) ile afet konulu bir etkinliğe katılmamış olan öğretmen adayları ($\bar{X}=70,16$; $ss=9,85$) arasında, afet konulu bir etkinliğe katılmış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Birinci araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla elde edilen araştırma bulguları, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu sonucunu göstermektedir. Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde Kırıkkaya, ve arkadaşlarının (2011), ilköğretim fen ve teknoloji programında yer alan afet eğitimi konularına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında katılımcı öğretmenlerin büyük bir bölümü afet konusundaki bilgi düzeyini orta (yeterli) bulduğunu düşünmektedir. Bu durum araştırmamızın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretmen yetiştirme programı incelendiğinde afet farkındalığına ilişkin başlı başına afetler ve afet yönetimi ve çeşitli coğrafya dersleri bulunmaktadır. Bu derslerde afet farkındalığına ilişkin öğretmen adayları önemli kazanımlar elde etmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğunun belirlenmesi araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri olmuştur.

Bir diğer araştırma sorusu bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin araştırma bulguları elde edilmiştir. Öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin, erkek öğretmenlerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Karadeniz (2020) de, yapmış olduğu araştırmada katılımcıların afet farkındalık ve hazırlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiğini belirlemiştir. Cinsiyet açısından alanyazın incelendiğinde araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermeyen bazı çalışmalarda mevcuttur. Kırıkkaya ve arkadaşlarının (2011), ilköğretim Fen ve Teknoloji Programında Yer Alan Afet Eğitimi Konularına İlişkin Öğretmen Görüşlerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre anlamlı bir şekilde afet farkındalıklarının yüksek olduğu tespit etmiştir. Ünal ve arkadaşları (2017), araştırma grubunun hemşireler olduğu ve afete hazırlık düzeylerinin incelendiği çalışmada cinsiyet değişkeninin afete hazırlık düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını tespit etmişlerdir. Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurularak cinsiyet değişkeninin afet farkındalık düzeyi üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının aile gelir düzeylerine göre afet farkındalık düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ancak, araştırma sonucundan farklı olarak Karakuş ve Önger (2017) öğrencilerin doğal afet ve afet eğitimi kavrama düzeylerinin, aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerde daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmamızda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilemediği bu araştırma sonucuyla benzer şekilde yüksek aile gelir düzeylerinde, öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin daha yüksek olma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Bir diğer araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin anne ve baba eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Karakuş ve Önger (2017)'in 8. Sınıfta okuyan öğrencilerin doğal afet ve afet eğitimi kavramlarını anlama düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada öğrencilerin aile eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Anne ve baba eğitim düzeyi arttıkça öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin de artış gösterdiği söylenebilir.

Araştırma sonucunda daha önce bir afete maruz kalmış ve afeti deneyimlemiş öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin, daha önce bir afete maruz kalmamış veya afeti deneyimlememiş öğretmen adaylarına göre istatistiksel olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Karadeniz de (2020), yapmış olduğu araştırmada afet yaşayanların afet hazırlık puanı ortalamaları afet yaşamayanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Öğretmen adaylarının daha önce bir afete maruz kalarak afetin olumsuz koşullarını yaşamış olmaları, onları afetler konusunda daha bilinçli olmaya ve afetlerle ilgili farkındalıklarının artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Bir diğer araştırma sonucuna göre daha önce afet temalı seminer, panel, eğitim, konferans, proje vb. etkinliğe katılmış olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, daha önce böyle bir etkinliğe katılmamış olan öğretmen adaylarına göre afet farkındalık düzeylerinin daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Şahin ve arkadaşlarının (2018), Üniversite öğrencilerinin afet hazırlık ve afet bilinç düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, daha önce afet ile ilgili bir eğitime katılmış öğrencilerin afet bilinç düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca Cam (2019), sağlık personellerine yapmış olduğu afet ile ilgili bir eğitime katılmış sağlık personellerin afet bilinç düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Bu iki çalışma sonucu araştırmamız sonuçlarını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularından yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla öğretmen yetiştirme programları gözden geçirilmelidir.
2. Öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin artırılması amacıyla afet temalı seminer, panel, eğitim, konferans vb. etkinlikler gerçekleştirilebilir.
3. Öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin orta düzey olmasının nedenlerini ve farklı değişkenlerle ilişkisini irdeleyen nitel yaklaşıma dayalı araştırmalar yapılabilir.
4. Öğretmen adaylarının afet farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik uygulamalı, deneysel araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Akar, S. (2013). Doğal afetlerin kamu maliyesine ve makroekonomiye etkileri: Türkiye değerlendirmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 21, 185-206. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yead/issue/21810/234464>
- Akbıyık, S. (2019). Okul tabanlı afet eğitimi. Millî Eğitim Bakanlığı Genel Yayın No:6960 https://filibeliahmethilmiiho.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/26/766331/dosyalar/2019_11/13132622_26071805_kitap_1.pdf
- Başbüyük, A. (2004). Yetişkinlerde deprem bilgisi ve etkili faktörlerin incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 161, 220-235.
- Cam, O. (2019). Bir özel hastanede çalışan sağlık personelinin afete müdahale bilgi düzeyinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cvetković, V.M., ve Stanišić, J. (2015). Ortaokul öğrencilerinin demografik ve çevresel faktörler ile doğal afetler hakkındaki bilgileri arasındaki ilişki. *Coğrafya Enstitüsü Dergisi Jovan Cvijic Sasa*, 65(3), 323-340.
- Erçetin, Ş.Ş. (2003). Deprem olgusunun okullarda yarattığı problemler. XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Antalya, 951-969.
- Ergünay O. (2002), "Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi", Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Genel Merkezi (AFOM), Ankara.
- Erkal, T., ve Değerliuyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2437/31194>
- Erkan, B. B., Özmen, B., ve Güler, H. (2011). Türkiye’de Afet Zarar Azaltımını Sürdürülebilir Eğitimle Sağlamak.1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Ankara.
- Gerdan, S. (2019). Determination of disaster awareness, attitude levels and individual priorities at Kocaeli University. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55,159-176. <http://dx.doi.org/10.4689/ejer.2014.55.10>
- Johnson, V. A., Ronan, K. R., Johnston, D. M., ve Peace, R. (2016). Improving the impact and implementation of disaster education: Programs for children through theory-based evaluation. *Risk Analysis*, 36(11), 2120-2135. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/risa.12545>
- Karadeniz, K. (2020). Trabzon ilinin Sürmene ilçesinde halkın afet profili: farkındalık ve hazırlık seviyelerinin belirlenmesi. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Kırıkkaya, E. B., ve Gerdan, S. (2019). *Afet farkındalık ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi, Kocaeli, Türkiye.

- Kırıkkaya, E. B., Ünver, A. O., ve Çakın, O. (2011). İlköğretim fen ve teknoloji programında yer alan afet eğitimi konularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Necati Bey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(1), 24-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesimef/issue/3372/46534>
- Muttarak, R., ve Lutz, W. (2014). Is education a key to reducing vulnerability to natural disasters and hence unavoidable climate change? *Ecology and Society*, 19(1), 42. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06476-190142>
- Öcal, A. (2007). İlköğretim aday öğretmenlerinin deprem bilgi düzeyleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 104-110.
- Öcal, A., Yıldırım, E., Yakar, H., ve Erdoğan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışlarının incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 59-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/25163/265817>
- Şahin, Y., Lamba M., ve Öztop S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Afete Hazırlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 149-159. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mad/issue/35962/505303>
- Şahin, C., ve Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Taş, N. (2003). Reducing probable earthquake damages in urban settlements. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), 225-231. <http://dx.doi.org/10.17482/uujfe.25812>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından 12.10.2022 tarihinde erişildi.
- Varol, N. (2007). Doğal ve Teknolojik Afetler Konusunda Toplumun Bilinçlendirilmesi ve “Afem’in” Rolü. TMMOB Afet Sempozyumu, Ankara.
- Yılmaz, S. (2015). Sorgulayıcı araştırma odaklı fen ve teknoloji uygulamaları: afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplini. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.